

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Стаття розглядає особливості політичної англомовної картини світу. Досліджені співвідношення концептуальної та мовної картин світу. Визначені структурні компоненти та основні ознаки політичної англомовної картини світу.

Ключові слова: концептуальна картина світу, мовна картина світу, політика, менталітет, маніпуляції свідомістю.

Курбатова Т.В. Особенности политической англоязычной картины мира. Статья рассматривает особенности политической англоязычной картины мира. Исследовано соотношение концептуальной и языковой картин мира. Определены структурные компоненты и основные свойства политической англоязычной картины мира.

Ключевые слова: концептуальная картина мира, языковая картина мира, политика, менталитет, манипуляции сознанием.

Kurbatova T.V. Peculiarities of political English-speaking linguistic world view. The article deals with peculiarities of political linguistic world view. Correlation of conceptual and linguistic world views are under study. Structural components and basic properties of political English linguistic world view are determined.

Key words: conceptual world view, linguistic world view, politics, mentality, cognitive manipulations.

Політична мова – особлива підсистема національної мови, яка обслуговує систему політичної комунікації та використовується для пропаганди тих чи інших ідей, емотивного впливу на членів спільноти та спонукання їх до певних політичних дій, для розробки природного консенсусу, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності точок зору в суспільстві [Чудинов 2001]. **Актуальність** дослідження політичної англомовної картини світу можна пояснити тим, що політична сфера, як важлива частина національної культури, входить до складу загальної картини світу та концептуалізується в свідомості носіїв особливим чином.

Метою статті є визначення особливостей політичної англомовної картини світу, що передбачає вирішення наступних завдань: 1) визначити співвідношення концептуальної та мовної картин світу; 2) встановити основні структурні компоненти та ознаки політичної англомовної картини світу; 3) встановити основні ознаки політичної мовної картини світу. **Об'єктом дослідження** є мовна картина світу, **предметом дослідження** – політична англомовна картина світу.

Система знань, уявлень, суджень про об'єктивну дійсність, що існує в свідомості людини, є об'єктом дослідження багатьох наук. Термін «картина світу» вперше застосувався фізиком В. Герцем на межі XIX і XX ст. у значенні сукупності внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, які служать для виведення логічних суджень щодо поведінки цих об'єктів [Селіванова 2011, с. 300]. Поняття мовної картини світу базується на ідеях В. фон Гумбольта про внутрішню форму мови, який вважав, що за допомогою мови людина здійснює інтерпретацію світу, що зумовлює утворення його картини.

В. Г. Колшанський зазначає, що картина світу, відображена в свідомості людини, є вторинним існуванням об'єктивного світу. Картина світу постає як ідеальне концептуальне утворення, що наділене подвійною природою: необ'єктивоване (елемент свідомості) та об'єктивоване – у вигляді різних проявів свідомості, в тому числі і у вигляді знакових утворень, текстів [Колшанський 1990, с.66].

Когнітивна лінгвістика встановлює зв'язок картини світу з мовою, вивчає способи фіксації мисленнєвого змісту засобами мови. Ця проблема неодноразово підіймалася в роботах О. С. Кубрякової, З. Д. Попової, Й. А. Стерніна, С. Г. Самігуліної, Б. А. Серебреннікова та інших [Кубрякова 2003; Попова, Стернин 2003; Самігуліна 2010; Серебренников и др. 1988]. У загальному вигляді під картиною світу розуміють упорядковану сукупність знань про дійсність, сформовану в суспільній (а також груповій, індивідуальній) свідомості [Попова, Стернин, 2003].

Розрізняють релігійну, філософську, наукову, фізичну, політичну та інші картини світу. Однак кожна з цих картин є обмеженою відповідною сферою діяльності людини.

Концептуальна картина світу та мовна картина світу є найбільш універсальними. Концептуальна картина світу (ККС) пов'язана з усім континуумом наших знань про навколишній світ. Мовна картина світу (МКС) експлікує ці знання [Лисиченко 2004, с.37]. Обидві картини відбивають об'єктивну дійсність, але в різних формах – у формі пізнавальної діяльності (ККС) та у мовній формі (МКС). Домовна картина світу є джерелом для обох зазначених.

Концептуальна картина світу є основою для мовної, вона є більш універсальною і може співвідноситися з досвідом народів з однаковим рівнем уявлень про світ тоді, як мова відображає досвід окремого народу і виявляє не тільки спільні знання, але й своєрідність бачення світу цього етносу. ККС визначає основу індивідуального та суспільного світосприйняття. Отже, в ККС відбивається взаємний вплив особистісного, національного та загальнолюдського.

Як зазначають деякі дослідники [Серебрянников, Кубрякова, Постовалова, Уфимцева 1988], межа між мовною та концептуальною картинами світу є умовною через неможливість розмежування процесів вербалізації та когніції. Саме в мові фіксується основний суспільно-політичний досвід для подальшої передачі наступним поколінням. Мовна картина як фіксація результатів концептуалізації та категоризації світу в колективній свідомості визначає механізми пізнання. Вона експлікує різні картини світу (релігійну, філософську та інші), відбиваючи при цьому загальну концептуальну картину.

Політична картина світу (ПКС) – один з типів відображення дійсності, який описує певну її грань – політичну реальність. Як і будь-яка інша картина світу, ПКС представлена у свідомості окремого індивіду. Образи оточуючої реальності та її окремі елементи представлені через відображення їх у формах внутрішнього психічного життя людини. Це суб'єктивна картина світу, яку формує кожен окремий індивід, і, в рамках якої він усвідомлює себе і проектує свою життєдіяльність. У свою чергу ця суб'єктивна реальність співвідноситься з деякою, незалежною від нас мірою об'єктивності [Андреев 2002].

Визначними складовими політичної реальності є політична свідомість; політична поведінка; політичний менталітет; об'єкти та суб'єкти політичної діяльності; політичні маніпуляції свідомістю; стереотипи; ролі та іміджі. Політична свідомість представляє собою сприйняття суб'єктом частини об'єктивної реальності, співвідносною зі сферою політики, проблемами влади, держави та її інститутів.

В результаті впливу певних факторів у свідомості індивіду формуються певні політичні настанови, які називаються політичним менталітетом. Під менталітетом розуміють «спосіб сприйняття та розуміння дійсності, який визначається сукупністю когнітивних стереотипів свідомості, характерних для певної особистості, соціальної або етнічної групи» [Попова, Стернин 2001, с.65]. Розрізняють менталітет окремої особистості, соціальної та етнічної групи. Таким чином, політичний менталітет – це спосіб сприйняття та розуміння політичної дійсності окремою особистістю, соціальною, етнічною групою або цілим народом. Політичним менталітетом наділені суб'єкти та об'єкти політичної діяльності, які мають взаємний вплив один на одного. Політичні об'єкти або маси мають ключове значення при розташуванні політичних сил, тому активна участь має в політичних процесах перетворює політику в мистецтво керування масами, яке включає в себе технології маніпулювання свідомістю. Під суб'єктами політики розуміють політичних діячів, для яких політика пов'язана з особистою самореалізацією. З одного боку, існує основний, базовий імідж політика, а з іншого боку, – набір певних ролей, які політик грає в залежності від вимог конкретної ситуації. Саме ці ролі є «віртуальним тілом» політика, які зникають, як тільки зникає необхідність грати ці ролі. В цьому криються можливості маніпулювання свідомістю об'єктів політики.

На міжособистісному рівні «маніпуляція – це вид психологічного впливу, вмиле виконання якого приводить до прихованого породження в іншій людині намірів, які не співпадають з його актуально існуючими бажаннями» [Доценко 1996, с.59]. На відміну від

міжособистісних маніпуляцій, політичні є знеособленими і мають впливати на велику кількість людей.

Дослідник В. Н. Амелін виділяє наступні технології політичної маніпуляції: 1) вкорінення в свідомості під виглядом об'єктивної інформації неявного, але бажаного для певних політичних груп змісту; 2) вплив на больові точки суспільної свідомості, які збуджують такі відчуття, як жах, тривога, ненависть та інші; 3) реалізація деяких задумів та прихованих цілей, досягнення яких комунікант пов'язує з підтримкою своїх позицій суспільною думкою [Амелін 1992, с. 61]. У зв'язку з цим вивчення вербальної комунікації в сфері політики має надзвичайно важливе значення як для сучасних суспільних наук, так і для когнітивної лінгвістики зокрема.

Провідником необхідної інформації до об'єктів політики є засоби масової інформації. ЗМІ, створюючи в свідомості членів суспільства відчуття співучасті подіям, характеризуються тим, що надають людині ілюзії участі у важливих подіях і таким чином формують у людини уявлення про те, в які суспільні відносини він вступає і які суспільні відносини при цьому складаються [McLuhan 1965]. ЗМІ використовують методи переконання та інші тактики, надаючи реальності певну оцінку, яка стає основою поведінки у суспільстві.

Засоби масової інформації направлено діють на об'єкти ПКС, що приводить до виникнення стереотипів масової свідомості. Стереотип розглядають як «детерміновану культурою, субкультурою або соціумом упорядковану та фіксовану структуру свідомості, фрагмент картини світу, що уособлює результат пізнання дійсності певним угрупованням і є схематизованою стандартною ознакою, матрицею предмету, події, явища» [Селіванова 2010, с. 689]. Це своєрідний набір програм поведінки в суспільстві, які стабілізують його, надають людині відчуття безпеки, захищеності. Стереотипи виконують соціально-інтеграційну, захисну, ідеологічну й політичну функції. Однак, стереотипи можуть складати неповну картину світу, або представляти собою можливу картину світу, до якої людина пристосовується. Інакше кажучи, стереотипи перекручують або спотворюють реальні факти, створюючи якусь нову псевдореальність. Виникає можливість «штучно конструювати реальність, створюючи й укорінюючи в масовій свідомості стереотипи або, точніше, системи стереотипів [Цуладзе 1999, с. 98].

У зв'язку з провідною роллю ЗМІ в політичних процесах слід згадати таке явище як «інформаційна війна» або «інформаційне протистояння» (Information Warfare), яке представляє собою комплекс заходів, спрямованих на досягнення певних політичних цілей суб'єктами політики. Термін є особливо актуальним щодо аналізу та опису геополітичних процесів, оскільки мова звичайно йде про застосування засобів масового впливу для дезорганізації систем управління супротивника, включаючи інформаційні технології та інформаційні ресурси ворожих держав та захист від аналогічних дій своєї власної інформаційної структури [Дежин 1999]. Цей тип стратегічного протистояння, який вербалізується такими одиницями як *cyberwar*, *cyberattack*, *cyberterrorism*, *brainwashing*, *ideological aggression/attack/confrontation/sabotage*, може, на думку деяких авторів, зробити непотрібним застосування воєнної зброї [Соловьев 2010, с. 76]. Відомий вислів «хто, володіє інформацією, той володіє світом», авторство якого приписується Ротшильдам, підкреслює значення інформації в наш час.

Таким чином, головними складовими політичної реальності є політична свідомість; політична поведінка; політичний менталітет; об'єкти та суб'єкти політичної діяльності; маніпуляції свідомістю; стереотипи; ролі та іміджі. Ці ключові складові є внутрішніми іманентними властивостями ПКС, в той час, як видові складові ПКС визначаються в рамках категоріальної парадигми, яка включає: суб'єкт картини світу, об'єкт картини світу та результат картини світу [Серебрянников, Кубрякова, Постовалова, Уфимцева 1988, с. 31-32]. Також через складність взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами політики слід також включити до структури ПКС також й об'єкти політики.

На основі загальноприйнятого визначення МКС, можна представити політичну англомовну картину світу (ПАКС) як сформовану в свідомості певного мовного колективу та репрезентовану в мовній системі сукупність уявлень про світ політики, певний спосіб концептуалізації політичної реальності.

До складу ПМКС входять наступні сегменти:

1) суб'єкти ПМКС – політичні діячі, тобто їх віртуальні образи, які є носіями певного політичного менталітету, володіють певним політичним іміджем, грають визначені політичні ролі і дотримуються певної лінії політичної поведінки, з допомогою ЗМІ застосовують маніпулятивні тактики, формують політичну свідомість об'єктів ПКС (*political boss, candidate, politician, leader, president, minister, chief, authority, autocrat, bureaucrat*);

2) об'єкти ПМКС – окремі індивіди, об'єднані в маси, наділені певним політичним менталітетом (який відрізняється від політичного менталітету суб'єктів ПМКС) і визначається знаннями, уявленнями про політику, що виникають в результаті впливу на них факторів зовнішнього середовища, а також внаслідок активної дії на них маніпулятивних тактик, що нав'язують масам певні стереотипи поведінки (*elector, electorate, mass, hoi polloi, mob, people, populace, multitude, majority*);

3) предмет ПАКС – оточуюча індивідуума частина реальності, що відбиває конкретну сферу життєдіяльності людини, тобто політику, яка об'єднує складні взаємовідносини суб'єктів та об'єктів картини світу, які складають цю реальність (*politics, political situation*);

4) результати політичної діяльності – виникаюча картина реальності, часто викривлена внаслідок маніпуляції свідомістю мас та нав'язування стереотипів, псевдомодель політичної реальності (*ideology, stereotype, prejudice, ideological orientation/superiority*).

Всі вище згадані компоненти ПАКС демонструють її спільність з іншими типами картин світу. Але є і такі риси, які підкреслюють її індивідуальний характер, а саме: 1) не універсальність ПАКС так, як вона є лише частковою моделлю світу, відмінною у різних народів; 2) динамічність, мінливість ПАКС так, як політична реальність постійно поповнюється новими сюжетами; 3) єдність об'єктивного та суб'єктивного начал, внаслідок того, що ПАКС репрезентована у свідомості кожної окремої особистості, але в той же час існують загальні для всіх людей універсальні поняття і уявлення, завдяки чому люди розуміють один одного; 4) антропоцентричність ПАКС, яка створюється розумом людини, яка концептуалізує політичні реалії, спираючись на свої власні уявлення про світ і своє місце у ньому; 5) неадекватне відображення реальності ПАКС, як псевдомодель, що спотворює реальні події; 6) цілісність, єдність ПАКС, завдяки злагодженості її складових.

Враховуючи характерні риси та якості ПАКС, її можна визначити, як неадекватну модель політичної реальності, яка існує у свідомості учасників політичних процесів, детермінує їх поведінку, будується на основі знань індивідуумів про політичну реальність та на основі політичної свідомості, сформованою при участі ЗМІ та інших учасників-суб'єктів ПАКС.

Таким чином, концептуальну ПКС можна представити як когнітивно-психологічну модель політичної реальності, яка знаходить відображення в свідомості народу та його поведінці. Політична англомовна картина світу відбиває уявлення носіїв мови про себе, свою країну, свою роль в політичному житті країни. Відповідні знання є джерелом вивчення політичної свідомості суспільства. **Перспективною** дослідження слід вважати встановлення особливостей вербалізації політичної англомовної картини світу.

Література

- Амелин В. Н. Социология политики: Спецкурс / В. Н. Амелин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 184 с. Андреев А. Л. Политическая психология / А. П. Андреев. – М.: Издательство «Весь мир», 2002. – 240 с. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: Феномен, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М.: ЧеРо: Изд-во МГУ, 1996. – 343 с. Дежин Е. Н. Информационная война по взглядам китайских военных аналитиков / Е. Н. Дежин // Военная мысль, 1999. – № 6. – 227 с. Колианский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Г. В. Колианский. – М.: Наука, 1990. – 75с. Кубрякова Е. С. Языковая картина мира как особый способ репрезентации образа мира в сознании человека / Е. С. Кубрякова // Вестник чувашского государственного педагогического университета имени И. Я. Яковлева, 2003. – №4 (38). – С. 2-12. Лисиченко Л.А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство, 2004. – № 5-6 – С. 36-41. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 2001. – 191 с. Попова З.Д., Стернин И.А. Язык как

национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж, 2003. – 59 с. Самигулина С. Г. Концептуальная картина мира и специфика ее формирования / С. Г. Самигулина // Вестник Российского государственного университета им. И. Канта, 2010. – Вып. 2. – С. 48-50. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с. Серебрянников Б. А., Кубрякова Е. С., Постовалова В. И., Уфимцева А. А. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б.А. Серебрянников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова, А.А. Уфимцева. – М., 1988. – 216 с. Соловьев А. В. Информационная война: понятие, содержание, перспектива / А. В. Соловьев // Пространство и время. Междисциплинарный научно-аналитический и образовательный журнал, 2010. – №2. – С.74-82. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000) / А. П. Чудинов. – Екатеринбург, 2001. – 238 с. Цуладзе А. Политические манипуляции или покорение толпы / А. Цуладзе. – М.: Книжный дом «Университет», 1999. – 144 с. McLuhan M. Understanding Media. Extensions of Man / M. McLuhan – N. Y., 1965. – 321 p.

УДК 811.111'282.2'37

ЛУЖАНИЦА Е. И., СУХОРУКОВА К. С.
(Запорожский национальный университет)

ОСНОВНЫЕ ПУТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЛАНКАШИРСКОГО ДИАЛЕКТА

В статье рассматриваются процессы, протекающие в лексической системе ланкаширского диалекта британского варианта английского языка на протяжении последних нескольких столетий. Было обнаружено, что развитие ланкаширского диалекта идёт в направлении двух взаимоуравновешивающих процессов: архаизации, возникновения инноваций. Последние появляются либо благодаря внутренним ресурсам языковой системы, либо вследствие языкового контактирования.

Ключевые слова: ланкаширский диалект, инновации, архаизмы, историзмы, развитие лексико-семантической системы, заимствования, языковое контактирование.

Лужаница О. І., Сухорукова Х.С. Основні шляхи та тенденції розвитку лексико-семантичної системи ланкаширського діалекту. У статті розглядаються процеси, що відбуваються в лексичній системі ланкаширського діалекту британського варіанту англійської мови впродовж останніх кількох століть. Було виявлено, що розвиток ланкаширського діалекту йде в напрямку двох взаєморівноважуючих процесів: архаїзації, виникнення інновацій. Останні з'являються або завдяки внутрішнім ресурсам мовної системи, або внаслідок мовного контактування.

Ключові слова: ланкаширський діалект, інновації, архаїзми, історизми, розвиток лексико-семантичної системи, запозичення, мовне контактування.

Luzhanytsia O. I., Sukhorukova K.S. Principal ways and tendencies of development of lexico-semantic system of Lancashire dialect. The article examines the processes taking place in lexical system of Lancashire Dialect of British English over the past few centuries. It has been discovered that the development of Lancashire dialect is determined by two interdependable balanced processes: archaisation and innovation. The latter appear due to inner resources of the language system, and via language contacts.

Key words: Lancashire Dialect, innovations, archaisms, historicism, the development of lexico-semantic system, borrowing, language contact.

Язык представляет собой социальное явление, которое не просто существует в человеческом обществе, но и функционирует в повседневной речевой практике, обслуживая коммуникативные потребности людей, принадлежащих к различным социальным, профессиональным и территориальным группам. Речевые особенности данных групп традиционно изучаются в рамках диалектологии – науки, которая, на первый взгляд, казалась бы дисциплиной устаревшей и не актуальной. Тем не менее, в начале XXI ст. библиография в данной области языкознания на материале разных языков насчитывает несколько десятков тысяч.

Анализ данных работ показывает, что в центре внимания лингвистов исследуется широкий круг вопросов, охватывающий проблемы выявления фонетических, лексических и грамматических (зачастую только морфологических) особенностей диалектов; определения механизмов диалектной интерференции [Chambers 1998; Trudgill 1999], отслеживания общей тенденции генезиса диалектов, как в контексте развития литературного языка, так и в контексте генезиса языковых ситуаций разных регионов Великобритании [Coggle 1994]. В последние десятилетия становятся актуальными социолингвистические аспекты функционирования отдельных диалектных особенностей [Labov 1991; Trudgill 2002], что несколько переносит акцент в исследованиях с изучения диалектов в целом (как комплексных